

KATEHEZA U KONTEKSTU II. VATIKANSKOG SABORA I POSABORSKOG RAZDOBLJA*

EMILIO ALBERICH

Università Pontificia Salesiana
Piazza Ateneo Salesiano, 1
00139 Roma
Italia

Primljeno: 15. 8. 2001.
Izvorni znanstveni rad
UDK 268
266

Sažetak

Autor ukratko prikazuje katehetska zbivanja nakon II. vatikanskog sabora, predlažući konkretan »ključ« za razumijevanje prošlosti i orijentaciju u sadašnjosti i budućnosti. Koncil u pastoral uvodi znakovite nove dinamične putokaze s obzirom na Božju riječ koja je objekt kateheze, s obzirom na čovjeka vjernika koji je subjekt kateheze i s obzirom na Crkvu kao instituciju koje je kateheza izričaj. Pokoncilsko traženje novih puteva na katehetskom području rađa novim mentalitetom: kateheza postaje naglašeno evangelizacijska i usmjerena je prvenstveno prema odraslima, naglašavajući iskustvo utjelovljeno u povijesti te izgradnju i promicanje osobnog stava vjere u zajedničarskom opredjeljenju. U takvoj katehezi posebnu ulogu imaju adekvatno formirani katehete laici koji su ujedno i svjedoci vjere u svijetu. Pokoncilska kateheza, unatoč problemima i nedoumicama, usmjerena je prema ostvarivanju obnovljenog projekta Crkve i kao takva izvor je nade i ohrabrenja za cjelokupnu crkvenu zajednicu.

Ključne riječi: kateheza i II. vatikanski sabor, obnovljeno lice pokoncilске kateheze

U ovome članku želimo ponuditi pastoralni pregled kateheze posljednjih desetljeća nadajući se kako će nam to pomoći da shvatimo značenje i doseg ostvarenih promjena, razlučimo ono što je pozitivno od onoga što na neki način izobličuje te tako dobijemo ključ čitanja koji će nam omogućiti orijentaciju u budućnosti.

Postavljeni zadatak nije nimalo lak. Počevši od Koncila, i na teološkom i na pastoralnom području dogodile su se mnoge promjene, bilo je i napetosti, polemika i problematičnih situacija. I na katehetskom području bilo je mnogo dubokih promjena koje su se dogodile u kratkom vremenu. Francuski kateheta Jacques Audinet mogao je primijetiti kako je između po-

jave francuskog nacionalnog katekizma 1947. godine i katekizama koji su se pojavili neposredno nakon Koncila, tek dvadeset godina poslije, veća razlika nego između tog katekizma iz 1947. i onoga što ga je prije gotovo tri stoljeća, 1687. godine, napisao Bossuet. Kamo ide kateheza? – pitaju se mnogi. Česte su polemike o novim katehetskim usmjerenjima i ostvarenjima, mnogi osjećaju nostalgiju za tradicionalnom katehezom, rastu iščekivanja pred skorašnjim »sveopćim katekizmom«: sve su to simptomatični znakovi odrede-

* Naslov izvornik: *La catequesis en el contexto del Concilio vaticano II y el posconcilio*, u: »Teología y catequesis« (1993)45-48, 277-292.

nog nemira i odgovarajuće nesigurnosti. Stoga neće biti loše da pokušamo uočiti temeljne ideje i pojasniti pojedine pojmove i težnje.

Kako bismo bolje uspjeli u tom našem pokušaju, potrebno je imati na umu povijesne događaje i sve ono što je Crkva u pojedinim povijesnim razdobljima učinila kako bi odgovorila na pitanja koja su se pred nju postavljala u konkretnom trenutku. Ovdje ćemo pokušati posebno promotriti razdoblje II. vatikanskog sabora i vrijeme neposredno nakon njega, kao i nove izazove koji se postavljaju pred crkvenu svijest, počevši od samoga Koncila, koji već sam po sebi predstavlja temeljni izazov obnoviteljskoj sposobnosti Crkve. Podsjećanje na glavne aspekte pokoncilске katehetske obnove omogućit će nam da procijenimo, barem što se tiče životnog polja crkvenog djelovanja, tj. kateheze, način na koji je Crkva nastojala odgovoriti na nove izazove s kojima se susretala.

1. KONCIL I NJEGOV UTJECAJ NA KATEHEZU

Moderna obnova kateheze ne rada se s Koncilom. Ne samo da je od kraja XIX. st. postojao vrlo živ katehetski pokret¹, nego je čitav niz obnoviteljskih pokreta označio crkveni život u prvoj polovici XX. st: liturgijski pokret, ekumenizam, biblijski pokret, razni apostolski i misijski pokreti, teološka, povijesna, patristička obnova itd. Koncil je nastojao usvojiti i potvrditi čitav niz razmišljanja i pitanja.

To međutim ne znači da utjecaj Koncila na katehetsko razmišljanje i praksu nije bio ogroman, odlučujući i, u određenom smislu, spektakularan. Toliko odlučan, da nije moguće razumjeti aktualnu problematiku a da se pažljivo ne odvagnu svi zahtjevi,

poticaji, problemi i perspektive koje je II. vatikanski sabor uzeo u obzir.

Prošlo je već 30 godina od početka Koncila i, kako vrijeme prolazi, čini se nužnim podsjetiti i naglasiti što je za katehezu značio sâm taj događaj, budući da danas postoji opasnost da se Koncil raspline u pamćenju mnogih i na kraju izgubi svoj proročki naboj, unatoč nemjerljivom doprinosu i odlučujućoj važnosti koju ima za razumijevanje aktualnih pastoralnih problema.

1.1. Novi koncilski naglasci

Koncil nije (gotovo) ništa raspravljao o katehezi, ako se isključe neki vrlo konkretni dijelovi.² On je međutim srbokom obnovio temeljne točke koje određuju poimanje i vršenje kateheze.³ Ovdje ćemo podsjetiti na neke doprinose koji imaju nesumnjivu katehetsku važnost:

Konstitucija *Sacrosanctum concilium*, o liturgiji sa svojim obnovljenim viđenjem liturgije i poticajima koji su dani za sudjelovanje u liturgiji i za liturgijsku reformu.

Konstitucija *Dei verbum*, o objavi (najvjerojatnije najprodorniji dokument cijelog Koncila), s novim poimanjem objave i vjere, i obnovljenim vrednovanjem Svetoga pisma (kraj »izgnanstva« Božje riječi).

Konstitucija *Lumen gentium*, o Crkvi, izričaj ekleziološkog zaokreta koji u središte stavlja ekleziologiju zajedništva i sudjelova-

1 Usp. U. GIANETTO, »Katehetski pokret«, u: M. PRANJIC (ur.), *Religioznopedagoško-katehetski leksikon* (odsada: *RPKL*), Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1991, str. 321-323.

2 Usp. npr.: AG 17; CD 14 I 44; GE 4; NA 4; PO 19.

3 Za cjelovit uvid u koncilsko djelo i njegovo značenje usp. važno djelo: R. LATOURELE (ur.), *Vaticano II: balance y perspectivas. Veinticinco años después (1962-1987)*, Sigueme, Salamanca 1989.

nja, s nadilaženjem institucionalne prevlasti i kleričkog monopola. Riječ je o ekleziološkom viđenju koje još većim dijelom valja asimilirati i ostvariti u današnjoj Crkvi.

Pastoralna konstitucija *Gaudium et spes*, o Crkvi u suvremenom svijetu, u kojoj svijet i povijest poprimaju značenje teoloških mjesta, šire se ekleziološke granice u perspektivi misije i služenja, ponovno se između vjere i moderne kulture uspostavlja dijalog, nakon vjekova raskida i obostranog nerazumijevanja. I ovdje se nalazimo pred teološkim i pastoralnim programom po kojemu još treba proći dugi put.

Dekret *Apostolicam actuositatem*, o apostolatu laika, koji obnavlja pozitivno teološko viđenje kršćanskog laika i njegove crkvene odgovornosti.

Dekret *Ad gentes*, o misijama, sa svojom evangelizacijskom dimenzijom i ponovnim vrednovanjem katekumenskog itinerarija.

Dekret *Unitatis redintegratio*, o ekumenizmu, koji potvrđuje ekumenski zaokret i koji će imati važan utjecaj na katehetskom području.

Dekret *Dignitatis humanae*, o vjerskoj slobodi, koji potvrđuje središnje mjesto ljudske osobe te priznaje pluralizam i ljudska prava.

1.2. Utjecaj na katehezu

Posljedice koncilskog događaja na katehezu velike su i duboke. Prije svega, po sadržajima koncilskih dokumenata, koji duboko pogađaju temeljne stupove katehetske stvarnosti: *objekt* (Božja riječ, ukoliko je kateheza navještaj riječi), *subjekt* (čovjek vjernik, budući da je kateheza odgoj vjere) i *institucija* (Crkva, ukoliko je kateheza uvijek djelo i izričaj Crkve).⁴

Koncil je osim toga, zajedno s drugim trenucima koji nastavljaju upotpunjavati

njegovu dinamiku⁵, u pastoral uveo vrlo znakovite *nove dinamične putokaze*. Konkretno, možemo reći da je sa sobom donio nov način bavljenja teologijom, novo poimanje i ostvarivanje pastorala te novo poimanje kateheze i njezine organizacije.

Novi način *bavljenja teologijom*: dajući prvenstvo Božjoj riječi, pozivajući na nadilaženje dualizma i dihotomije između neba i zemlje, tijela i duše, Crkve i svijeta, povijesti i eshatologije, vrednujući povišenost objave u novom viđenju odnosa Crkve i svijeta. U tom redu ideja znakovit je razvoj raznih teologija oslobođenja u Latinskoj Americi, o kojima se s jedne strane toliko raspravlja, ali koje su isto tako bogate i teološkim i pastoralnim poticajima.

Novi način *poimanja i ostvarivanja* pastorala: posredstvom raščlanjivanja tri temeljna trenutka (analiza stvarnosti, teološko tumačenje, posljedice za djelovanje) i metode »razmišljanja o praksi«. To je kraj deduktivno shvaćenog pastorala, kao čiste posljedice sustavne teologije i njezinih pravila tumačenja. Odsada je sve očitija potreba za metodološkim programiranjem i vrednovanjem pastorala.⁶

4 Podrobnije o toj temeljnoj trilogiji vidi u: G. ADLER – G. VOGELISEN, *Un siècle de catéchèse en France 1893-1980. Histoire-Déplacements-Enjeux*, Beauchesne, Paris 1981, pogl. 9; E. ALBERICH, *Crkvena kateheza*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1999.

5 Posebno valja spomenuti skupove u Medellín (1968) i Puebla (1979); *Opći katehetski direktorij* (1971); sinode biskupa: *Pravda u svijetu* (1971), *Evangelizacija* (1974), *Kateheza* (1977); te apostolske pobudnice *Evangelii nuntiandi* (1975) i *Catechesi tradendae* (1979).

6 Ti vidovi metodološke, teološke i pastoralne novosti posebno se ističu u Latinskoj Americi. Usp. E. ALBERICH, »La catechesi nei documenti della Chiesa latinoamericana: da Medellín a Puebla«, u: INSTITUTO DI CATECHESI MISSIONARIA DELLA PONT. UNIV. URBANIANA (ur.), *Andate e insegnate. Commento all'Esortazione Apostolica »Catechesi tradendae« di Giovanni Paolo II,*

Novi model *poimanja kateheze i njezine organizacije*: koncilsko razdoblje označava praktični kraj modernog doba kao »razdoblja katekizama« i prvenstva memoriranja⁷; na njegovo mjesto dolazi kateheza u pastoralnom okviru crkvenog poslanja; započinje proces katehetske decentralizacije. Sve to stavlja nove naglaske i na poimanje same kateheze. Kasnije ćemo nastojati predstaviti najznačajnija obilježja tog katehetskog zaokreta.

2. SVJETLA I SJENE KATEHEZE U POKONCILSKOM RAZDOBLJU

Razdoblje nakon Koncila, posebno u prvim godinama, bilo je vrijeme velike živosti i brojnih pothvata na katehetskom području, vrijeme traženja i stvaralaštva, ali i vrijeme poteškoća, polemika i napetosti.⁸

2.1. Stvaralaštvo i traženje novih puteva

Postoji čitav niz jasnih znakova tog stvaralaštva i traženja na katehetskom području: neposredno nakon Koncila posvuda niču novi katehetski centri i instituti, pišu se novi katekizmi i vjeronaučni tekstovi, pojavljuju se novi programi i katehetske metode, preispituju se kriteriji za formaciju kateheta, proučava se razlika između župne kateheze i školskog vjeronauka itd. To je razdoblje neupitne životnosti, odgovorni za katehezu sastaju se na brojnim susretima i školama, gdje se rađaju nova iskustva i započinju nova ostvarenja, te se doživljava zanosno traženje novih puteva za katehezu.

2.2. Pojava novih ideja i zahtjeva

U pokoncilskom razdoblju prisustvuju se pojavi istinskog vala novih zahtjeva i

dimenzija na katehetskom području: evangelizacijska i misijska metoda kateheze, ponovno otkrivanje Biblije, prisutnost audiovizualnih sredstava i novih govora za komuniciranje vjere, isticanje antropološke i situacijske dimenzije kateheze, briga za društveno-političku situaciju, prvenstvo odraslih i zajednice koja katehizira, novi oblici katekumenata, zahtjevi za inkulturacijom kateheze... Riječ je o nizu vidova i zahtjeva koji su već većim dijelom uklopljeni u zajedničku baštinu aktualnog katehetskog razmišljanja i koji će oblikovati značajne osobine onoga što ćemo kasnije predstaviti kao »obnovljeno lice pokoncilske kateheze«.

2.3. Napetosti, zbnjenosti, polemike

Valja međutim isto tako priznati da je Koncil sa sobom donio nove probleme od kojih su neki bili uzrok i određene krize, trenutaka napetosti i poremećaja. Čitav niz zabrinutosti i sukoba zahvaća polje kateheze, kao posljedica novih ideja i poteškoće u uravnoteženom usvajanju novonastalih zahtjeva. Problematika se uopćava; javljaju se određeni prigovori protiv ka-

7 Editrice Missionaria Italiana, Bologna 1980, str. 616-632.

8 Podrazumijeva se povijesno razdoblje u kojem je »katekizam«, kao sažetak kršćanskog nauka, bio praktički u središtu kateheze, shvaćen kao pamćenje, tumačenje i primjena katekizma na život. Nakon Koncila katekizmi ne prestaju izlaziti, ali u različitom kontekstu, s potpuno novim značenjem i ulogom. Usp. W. LANGER, »Katekizam (kriteriji)«, u: *RPKL*, str. 353-355.

8 Za bibliografsku panoramu o situaciji kateheze u pokoncilskom i sadašnjem razdoblju upućujemo na već spomenuto djelo *Crkvena kateheza*, str. 12-16, te na odgovarajuće priloge u *RPKL*. Za Latinsku Ameriku usp. važnu biblioteku CELAM-a, »Colección V Centenario« te monografski broj »El hoy de la Catequesis en Latinoamérica. En el V Centenario de la Evangelización de América Latina« časopisa *Sinite* 33(1992), br. 99.

tehničara, katehetskih centara i katehetskih tekstova; nemali broj katehetskih instituta dolazi u krizu⁹; javlja se neslaganje između kateheta i vjeroučitelja pred poteškoćom zadatka; širi se nostalgija i želja za povratkom na »tradicionalnu« katehezu; dolazi do napetosti između liturgičara i katehničara, između pedagoških i teoloških zahtjeva kateheze itd.

U tom šarenom sklopu napetosti i problema, ne može se nijekati postojanje zloupotreba, žaljenje za vrijednim iskustvima, pomanjkanje ozbiljnosti i odgovarajuće pripreme u nemalom broju pothvata i ostvarenja. *Međutim, krajnji je rezultat pozitivan.* To su nedostaci i pogreške koji su normalni u svakom razdoblju dubokih promjena i traženja. To je ujedno i neizbježna cijena koju je i kateheza morala platiti u svom obnoviteljskom naporu.

3. OBNOVLJENO LICE POKONCILSKE KATEHEZE

Unatoč problematičnim aspektima ovog razdoblje, s pravom se može ustvrditi da je Koncil za katehezu značio *početak novog razdoblja* i izradu *obnovljenog, otvorenog i iskustvenog* poimanja kateheze.

Novi se mentalitet ogleda u brojnim dokumentima koji su označili tijekom posljednjih desetljeća: Opći katehetski direktorij Kongregacije za kler (Medellín, 1971), Red uvođenja odraslih u kršćanstvo (*Ordo initiationis christianae adultorum*, 1972), papinske pobudnice *Evangelii nuntiandi* i *Catechesi tradendae*, skup u Puebli, pojedini nacionalni katehetski direktoriji i temeljni dokumenti.¹⁰

Pokušamo li sustavno prikazati opću panoramu nove kateheze, *obnovljeno lice pokoncilске crkvene kateheze*, tada moramo ukazati i na niz razloga i situacija koji na

neki način obilježavaju promjene koje su se dogodile.¹¹ Ovdje namjerno naglašavamo ono što je novo, ne želeći time obezvrijediti prošlost kateheze, nego samo zato da bismo bili jasniji i istaknuli najizražajnije aspekte doživljenih promjena.

3.1. Novo temeljno usmjerenje: evangelizacijska kateheza

Sve se snažnije zahtijeva prijelaz od pastorala »očuvanja« ili »održavanja« na *evangelizacijski*, misijski pastoral, što je posljedica uvjerenja da je završilo razdoblje tzv. »kršćanskog društva«. Kateheza se, kako se to sada ističe, ne može ograničiti na promicanje tradicionalnog modela »dobrog kršćanina«, nego valja prije svega promicati istinske vjernike, potičući obraćenje, opredjeljenje za evanđelje, odluku i zadovoljstvo da se bude kršćanin.

Prvenstvo *pouke* zamjenjuje zabrinutost za *uvodenje*: ako se prije zanimanje usredotočilo na »poučavanje nauka«, danas otkrivamo nezamjenjivu važnost procesa uvođenja, pa prema tome i *katekumena* kao sredstva uvođenja ili ponovnog uvođenja u kršćansku vjeru.

9 Dovoljno je podsjetiti na krizu Centra »Lumen Vitae« u Bruxellesu, »Corpus Christi« u Londonu, latinskoameričkog ICLA itd.

10 Za opći panoramski pregled s bibliografskim bilješkama, usp. E. ALBERICH, »Nacionalni katehetski direktoriji«, u: *RPKL*, str. 487-490. Tome valja dodati, za Latinsku Ameriku, znakovit i uspješan dokument: DEPARTAMENTO DE CATEQUESIS (DECAT), CONSEJO EPISCOPAL LATINOAMERICANO (CELAM), *Lineas comunes de orientación par la catequesis en América Latina*, CELAM, Bogotá 21986.

11 Ovaj je pregled namjerno shematski, gotovo telegrafski, na temelju nekoliko brzih podsjetnika na čitav niz događaja i zahtjeva koji bi sami po sebi zahtijevali veći napor objašnjavanja i navođenje odgovarajućih dokumenata koji bi to opravdavali. Za potpunije i dokumentiranije tumačenje usp. već spomenuto djelo *Crkvena kateheza*.

3.2. Novo identificiranje subjekata i objekata kateheze

Od kateheze djece ili dječje kateheze prelazi se na katehezu odraslih ili odraslu katehezu. To znači da tradicionalna naklonost prema svijetu djece, kao normalnih naslovnika kateheze, prepušta mjesto pred hitnošću i prvenstvom kateheze odraslih, po mjeri odraslih, a da to ne znači isključivanje ili omalovažavanje vjerskog odgoja djece i mladih. S druge se strane posebna pažnja posvećuje odgoju u vjeri *osoba s poteškoćama u razvoju*, tj. onih koji su obično zanemareni ili ostavljeni po strani u pastoralnom planiranju i djelovanju.

Pretežno pojedinačnu katehezu zamjenjuje metoda *grupne i zajedničarske* kateheze. Naglašava se nužna uloga zajednice u sveukupnom procesu rasta u vjeri budući da je zajednica uvjet, mjesto, objekt i cilj kateheze.

Značajno se širi i obzorje *katehetske zadatke*. Od »jednoglasne« kateheze, prenošenja *religioznog znanja*, usredotočenog jednostrano na neke, malobrojne dimenzije kršćanskog iskustva, prelazi se na kompletnije i *cjelovito* viđenje katehetskog zadatka, a to je cjeloviti odgoj kršćanskog iskustva vjere.

Od prvenstva *religiozne prakse* prelazi se na prvenstvo *obećanja*. Umjesto da ideal pastorala bude težnja ka promicanju »praktičnih vjernika«, osjeća se prije svega potreba da se može računati na »zauzete vjernike«, ukorijenjene u vjeri i spremne na zalaganje u poteškoćama na koje nailaze u svijetu.

Od kateheze »pratiteljice sakramenata« prelazi se na katehezu *odgoja vjere*. Time se želi reći da tradicionalno »pobožno« usmjerenje kateheze, koju se shvaća prije svega kao pripremu na sakramente i ostale vjerske postupke, zamjenjuje prvenstvena briga za odgoj *stavova* vjere i ljubavi kao »liturgije života«.

3.3. Novo viđenje sadržaja kateheze

Iskustvo umjesto *nauka*. Time se želi reći kako se umjesto kao prvenstveno nastojanje oko »prenošenja kršćanskog nauka«, katehezu shvaća prije svega kao »komunikaciju *iskustava* vjere«. *Kršćansko iskustvo vjere*, u svojem sveukupnom povijesnom i egzistencijalnom bogatstvu, predstavlja istinski sadržaj kateheze. Shvati li se ispravno, onda to ne isključuje doktrinarni sadržaj, ali ga dovodi u odnos i uključuje u širi i životniji kontekst.

Od kateheze istine koja je *dana* prema katehezi koja je *dana i obećana*. Tim sretanim izričajem, koji proizlazi iz nizozemskog pokoncilskog iskustva, ističe se prijelaz od kateheze istine koja je »dana«, koju se već posjeduje i koja je nepromjenjiva i sigurna (kateheza koja prenosi jedino sigurnost), prema katehezi koja je »dana i obećana«, tj. prema katehezi koja je u određenom smislu nedovršena, otvorena za traženja, za nerazgovijetnost sumnje, za strpljivost iščekivanja, naravno, ne kompromitirajući sigurne i definitivno prihvaćene elemente kršćanske vjere.

Od sadržaja »okamenjenog pologa« do sadržaja *utjelovljenog u povijesti*. Time se želi reći: umjesto da se sadržaj kateheze shvati kao okamenjeni, kristalizirani, nepromjenjiv, nepovijestan »polog«, kao nešto što je neosjetljivo na nestalnosti vremena, zagovara se važnost *povijesne* dimenzije objave i neprekidno obnavljanih napora na utjelovljenju ili *inkulturaciji* vjere u različitim kulturnim prilikama pojedinih naroda.

Od kateheze »istine« prema katehezi *smisla*. Od brige za poučavanje »istine«, što je teološki ispravno, prelazi se na nastojanje da se prije svega osigura »znakovit«, životni, egzistencijalni značaj poruke koju se prenosi. Naravno, ne zaboravlja se važnost kršćanske istine, ali se osjeća zauze-

tost da se u katehetskoj komunikaciji prije svega osjeti značaj »Evangelja«, Radosne vijesti za ljude našeg vremena.

Zaokupljenost *ortodoksijom* zamjenjuje želja za vjernošću *izvorima* (kateheza kao »predaja« dokumenata vjere) i nastojanje da se ponovno zadobije *vjerodostojnost* svjedoka.¹²

3.4. Nova pedagoška perspektiva

Od središnje uloge *znanja* do prvenstva *stavova*. Kateheza se ne može ograničiti na prenošenje baštinenih znanja o vjeri: ona prije svega treba težiti odgoju ponutarnjenih *stavova* vjere.

Naglašavanje *odgojne* dimenzije kateheze. Ukazuje se na opasnost razosobljene indoktrinacije i napasti pribjegavanja ugodnim iskustvima, koji daju sigurnost dok istovremeno podjetinjaju. Ističe se hitnost *odgojne i promicateljske* kateheze, koja osobito pazi na postupnost i sposobna je voditi k zrelosti vjere.

Od *usmene* kateheze prema *pluralnosti govora*. Želi se nadvladati usku praksu kateheze »katekizma« i jedino usmenog prenošenja, kako bi se otvorilo prema pluralnosti *govora*, s posebnom pažnjom prema neverbalnim govorima i *komunikacijskim medijima*.

Od pedagogije *asimilacije* prema pedagogiji *stvaralaštva*. Tim se izrazom, koji nalazimo među zaključcima Međunarodnog katehetskog kongresa u Rimu 1971. godine¹³, zagovara prijelaz od kateheze jednostavne pasivne »asimilacije«, od jednostavnog primanja unaprijed načinjenog sadržaja, prema katehezi *stvaralaštva i suodgovornosti*.

3.5. Aktiviranje novih mjesta i područja za katehezu

Zajedničarsko opredjeljenje: ističe se uloga *zajednice*, u izvedenom obliku *sku-*

pine, kao istinsko mjesto i nužan uvjet za dozrijevanje vjere.

Katehetsko aktiviranje *obitelji*: riječ je o nadilaženju odsutnog i pasivnog stava obitelji, koja se odriče vjerskog odgoja djece ili ga povjerava drugima, kako bi se vrednovalo njezine odgojne i katehetske mogućnosti, ukoliko je obitelj bitna stanica crkvenog tkiva i povlašteno mjesto odgoja vjere.

Pojavak *malih ili bazičnih zajednica*. Otkriva se i aktivira evangelizacijski i katehizacijski potencijal *malih zajednica* po mjeri čovjeka, crkvenih bazičnih zajednica.

Kateheza u *školi*? U mnogim se zemljama postavlja pitanje javne *škole* kao područja odgoja vjere, kao mjesta crkvene kateheze. Nastoji se razlikovati između *školskog vjerskog odgoja*, s vlastitim ciljevima i karakteristikama, i kateheze crkvene zajednice.

3.6. Novo viđenje osobe katehete i njegove formacije

Na mjesto *klerikalnog* gotovo monopola tradicionalne kateheze dolazi široko vrednovanje *laičkih kateheta*, ukorijenjenih u *narodu*, autentičnih svjedoka vjere u svijetu.

Ponovno se otkriva rad katehete kao autentična crkvena *služba*, koja je dostojna da ju se prikladno i službeno prizna u pastoralnim strukturama i projektima.

Zahtjev *formacije*. Kod izbora i pripreve kateheta, zbog češće površnosti i impro-

12 Te nove perspektive sadržaja znatno umanjuju značenje *katekizma* kao najvažnijeg sredstva katehetskog prenošenja. Iznad svega ako se taj katekizam, bilo mjesni ili sveopći, predstavlja u prvom redu kao doktrinarni sažetak, namijenjen prije svega postizanju cjelovitosti i autentičnosti poruke koja se prenosi.

13 Usp. SACRA CONGREGAZIONE PER IL CLERO, *Atti del II Congresso Catechistico Internazionale*, Studium, Roma 1972, str. 503.

vizacije, osjeća se potreba za većom *formacijom* i *profesionalizacijom* u njezinim trim bitnim izvorima: katehetinom »biti«, njegovom »znati«, njegovom »znati činiti« ili operativnoj kompetenciji.

3.7. *Novo značenje kateheze u Crkvi i u današnjem društvu*

Želi se prijeći od funkcionalne kateheze *sakramentalizacije* s unutarcrkvenim težnjama, na katehezu koja je i *evangelizacija*, katehezu koja posjeduje misijski stil i osjetljivost.

Kateheza »očuvanja«, za održavanje postojeće crkvene situacije, nastoji se preobratiti u katehezu *transformacije*, u služenje obnovljenom projektu Crkve i zajednice.

Napokon, otvorenost *susretu* i *dijalogu*. Katehezu koja je usmjerena na obranu, ponekad i netolerantnu, vlastitog identiteta, zamjenjuje stav *otvorenosti* i *dijaloga*, sklon promicanju i razumijevanju mirnog suživota osoba s raznim vjеровanjima i mišljenjima.

4. POGLED NA AKTUALNU SITUACIJU: KAMO IDE KATEHEZA?

Prikazali smo panoramu koja je u određenom smislu idealna. To *obnovljeno lice kateheze* međutim većim dijelom ne postoji, nego se postupno ostvaruje, iako uvijek ne uspijeva izboriti sebi put u našoj crkvenoj stvarnosti.

Ako sad od teorije prijedemo na konkretnu stvarnost, možemo pokušati odgovoriti na pitanja kao što su ova: gdje smo?, kamo danas konkretno ide kateheza?, kamo idemo?

Držim da aktualna situacija između ostalog predstavlja sljedeće aspekte i probleme koji zavređuju pažljivo promatra-

nje: konzervativne težnje usmjerene protiv daljnjeg razvoja, novi izazovi i hitni zadaci za katehezu, motivi nade za budućnost.

4.1. *Opasnost zaustavljanja razvoja*

Danas ne nedostaju znakovi restauracije i okretanja prema prošlosti na području kateheze, kao što su npr. određeni »fundamentalistički« naglasci koji zazivaju hitnost čelnog suprotstavljanja kršćanske istine društvu koje se vrednuje jedino negativnim bojama; jednostrano uporno nastojanje oko cjelovitosti i pravovjernosti sadržaja kateheze; otpor i polemika pred koncilskim zahtjevima i katehetskim smjernicama biskupa; širenje, priprema i nostalgija za »tradicionalnim« katekizmom; istaknuta briga za centraliziranom kontrolom koja umrtvljuje stvaralaštvo i prijeći inkulturaciju. Istina je da su u tim i drugim težnjama prisutne opravdana zabrinutost i čežnja za vrednotama koje su ponekad zaboravljene, međutim one u krajnjem obliku odaju nesposobnost shvaćanja složenosti situacije i obnoviteljskog dosega novih koncilskih naglasaka.

4.2. *Novi izazovi za katehezu*

Nova situacija nije bez oblaka i sjena. S određene bi se točke gledišta moglo reći kako se, unatoč teoretskom optimizmu novih perspektiva, danas na mnogim stranama uočava opća situacija katehetske »križe« i općenita neučinkovitost. Katehetski »stroj«, »sustav« kateheze *ne funkcionira*. U svakom slučaju, katehetski pastoral danas mora odgovoriti na izazove društva koje se mijenja, koje je pluralistično i koje se dekristijanizira. U tom se društvu javljaju vrlo teški problemi.

Prvi izazov: *religiozna ravnodušnost* i *nevjеровanje*, posljedica procesa sekulari-

zacije koja u našem društvu religiozno postupno postavlja na rub društva.¹⁴

U toj se situaciji danas uporno govori o potrebi *nove evangelizacije*. Izričaj je sugestiv, ali je podložan i dvoznačnom i retoričkom tumačenju. Čini se da je bitno odlučiti se za ozbiljno i odlučno *evangelizacijsko opredjeljenje*, koje se odgovorno prihvaća zajedno sa svime što ono uključuje i sa svim posljedicama koje donosi. Na pastoralnom i katehetskom području to vjerojatno znači kako je došao trenutak da u naše crkvene zajednice uvedemo *ustroj i prostor* koji će stvarno omogućiti željeni misionarski stil, definitivno napustivši pastoralni stil koji je svojstven razdoblju »kršćanskog društva«.

Drugi izazov: pojava drevnih i novih *religioznosti*, kao i *pučke pobožnosti*, koja je označena pozitivnim vrednotama ali i dvoznačnim i izobličnim vidovima; razni oblici mladenačke religioznosti; *ofenziva sekta*, autentični izazov gostoljubivoj sposobnosti i uvjerljivosti kršćanskog svjedoka u današnjem svijetu.

Pred tim religioznim oblicima, koji se međusobno tako razlikuju, potrebno je brižljivo *razlučivanje* i *evangelizacijska kateheza* u okviru pučke pobožnosti, uz pažnju i osjetljivost za njezine vrednote. Umnažanje i uspjeh sekta mora kršćansku zajednicu potaknuti na iskren ispit savjesti i povećati odgojne napore pastoralnog djelovanja.

Drugi poticajni problem, istinski izazov za naš pastoral, jest *kriza procesa kršćanske inicijacije*, tj. obreda i čina koji bi trebali jamčiti pristup novih naraštaja vjeri i kršćanskom životu. U stvarnosti današnja sakramentalna i katehetska praksa predstavlja za mnoge kraj sveukupnog religioznog izražavanja, pretvarajući tako proces »uvođenja« u proces »zaključivanja«. Ne zove se stoga uzalud sakrament potvrde katkada i »sakramentom oprostaja« i »posljednjim sakramentom«.

Priznajemo da je ta situacija paradoksalna, kontradiktorna i da prisiljava na *du-boku i opću reviziju* sveukupnog procesa kršćanske inicijacije, u svim njegovim aspektima i elementima (dob pristupa sakramentima – ne isključujući ni krštenje, inicijacijski i katehetski procesi, obiteljsko i zajedničarsko sudjelovanje itd.). Čini se da je došao trenutak da u naše zajednice uvedemo *institucionalizirane strukture katekumenata*, kao službeno priznat prostor pastoralne skrbi za one koji se danas približavaju vjeri ili traže da ponovno pođu putem uvođenja u vjeru.

Drugi odlučujući trenutak jest *razlaz između vjere i života, između vjere i kulture*, »drama našeg vremena« prema Pavlu VI (EN 20), koji kršćanstvo za mnoge svodi na nešto etički bezačajno, bez egzistencijalne vrijednosti, kulturalno strano i neplodno.¹⁵ Mnogi povrijeđeni vjernici nelagodno žive dvostruku pripadnost svijetu vjere i svijetu suvremene kulture.

Pastoralni odgovor na taj izazov nužno se smješta u smjeru iskrene i smione *inkulturacije vjere*, nadilazeći zapreke i strahove predaka, dajući povlašteno mjesto područjima kulturalnog dijaloga, iskazujući povjerenje teolozima, laicima, proročkim glasovima koje potiče Duh u našem vremenu. Riječ je o pomirenju dvaju bitnih i nadopunjujućih stavova prema modernoj kulturi: temeljne *naklonosti* prema svemu pozitivnome što sadrži i vrijednosti *proročke tužbe* protiv svih njezinih izobličenja i protuvrijednosti.

14 Za pastoralnu analizu i vrednovanje te situacije, usp.: J. MARTÍN VELASCO, *Increencia y evangelización. Del diálogo al testimonio*, Sal Terrae, Santander 21989.

15 Usp. J. MARTÍN VELASCO, »Presencia evangelizadora y compromiso de los cristianos«, u: »Teología y Catequesis« (1987)23-24, 539.

Posljednji problem i posljednji izazov koji valja spomenuti jest *kriza crkvene vjerodostojnosti*, posebno u njezinoj institucionalnoj dimenziji, koja je u očima mnogih suvremenika više prepreka vjeri negoli sredstvo evangelizacije.¹⁶ Posebno se ističe kako postoje »velika ljudska područja u kojima je Crkva posebice odsutna: svijet radnika, područje emigracije, široka područja naše mladosti, svijet kulture i sveučilišta, velika seoska područja... i, iznad svega, svijet najsiromašnijih, onih koji su najviše potisnuti na rub«¹⁷.

Vraćanje vjerodostojnosti za Crkvu je danas temeljni imperativ u dosljednom i djelotvornom pastoralnom djelovanju. Neki od hitnih zahtjeva uključenih u taj imperativ jesu: nadilaženje *ekleziocentrizma* (povlačenja Crkve u samu sebe), ukidanje poslovičnog *klerikalizma* u crkvenom životu, potpora stvarnom *sudjelovanju* sviju u pastoralu, *obraćenje s obzirom na siromašne*, nadilaženje *diskriminacije žene*...

4.3. Razlozi za nadu

Navedeni problemi mogli bi stvoriti negativan dojam i obeshrabriti potičući na pesimizam kad se imaju na umu složenost i teškoće katehetskog zadatka u našem povijesnom trenutku. Međutim, ne bi bilo ispravno na taj način naglasiti negativne aspekte: zapravo već se posvuda pojavljuju ohrabrujuće klice nove stvarnosti, koje nam govore kako je željena »nova evangelizacija« već prešutno započela, daleko od

spektakularnih očitovanja službene kronike, u crkvenoj bazi.

Doista, u današnjoj Crkvi postoje mnoge stvarnosti koje u srce usađuju nadu i već na neki način naviještaju i ostvaruju budućnost kateheze: evangelizacijski žar mnogih kršćanskih skupina; predanost i oduševljenje brojnih kateheta; postupan rast katekumenskog pokreta, umnažanje novih kršćanskih zajednica po mjeri čovjeka (crkvene bazične zajednice); obnovljeno zanimanje za Sveto pismo; postojanje novih skupina i apostolskih pokreta (od kojih neki nisu bez problematičnih aspekata); promicanje novih oblika kateheze mladih i odraslih; snažna želja za formacijom i učenjem kod mnogih današnjih kršćana; pojavak novih službi riječi i evangelizacije.

Unatoč problemima i poteškoćama imamo razloga za vjeru i nadu, jer Duh Sveti nastavlja djelovati u srcima i u Crkvi. Ne smijemo dopustiti da na nas utječu tolike negativne stvarnosti koje često »predstavljaju vijest«. Kao što kaže poslovice, »veću buku stvara stablo koje pada negoli šuma koja raste«.

16 Zanimljiva i oštromna razmišljanja s time u vezi vidi npr. u navedenom djelu J. MARTÍN VELASCO, *Creencia y evangelización*, te u: J. I. GONZÁLEZ FAUS, *Nueva evangelización, nueva Iglesia*, Sal Terrae, Santander 1992.

17 COMISIÓN EPISCOPAL DE ENSEÑANZA Y CATEQUESIS, *La catequesis de la comunidad. Orientaciones pastorales para la catequesis en España*, hoy, EDICE, Madrid 1983, br. 52.